

ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی

روان‌شناسی

(دوره‌ی آموزش متوسطه)

مجموعه راهنماهای تولید کتاب‌های آموزشی - ۱۱

ویژگی‌های کتاب‌های آموزشی
راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی برای ناشران
نویسندگان و معلمان مؤلف

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک‌آموزشی
تابستان ۸۳

مقدمه

با ورود به هزاره‌ی سوم میلادی، پیشرفت‌ها و تجربیات نوین آموزشی، این امکان را فراهم ساخته است که سخن گهربار پیامبر اسلام (ص)، «زگهواره تا گور دانش بجوی»، یا به عبارت دیگر «یادگیری مادام‌العمر»، مصداق عملی یابد. امروزه یادگیری به زمان حضور در مدرسه محدود نمی‌شود، بلکه همان‌طور که در گزارش کمیسیون بین‌المللی درباره‌ی آموزش برای قرن بیست و یکم با عنوان «یادگیری، گنج درون» (Dolors، ۱۹۹۵) بیان شده است، یادگیری تمام جنبه‌های حیات انسان را دربرمی‌گیرد. تحقق چنین امر خطیری بدون بازاندیشی، بازسازی ساختارها و بازآفرینی مؤلفه‌های نظام آموزشی و زیرساخت‌های آن، بعید می‌نماید.

یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین منابع تحقق یادگیری مؤثر و پایدار در کشورمان، کتاب‌های آموزشی هستند. یادگیری اطلاعات از طریق کتاب، علیرغم گسترش اینترنت همچنان اهمیت خود را حفظ کرده است. (گانیه وریس، ترجمه‌ی مهجور، ۱۳۷۸).

کتاب‌های آموزشی توانسته‌اند، در کنار ابزار پیچیده و سریع توسعه یافته‌ی رسانه‌ای در سراسر نظام‌های آموزشی جهان همچنان اهمیت خود را حفظ کنند و به تحقق یادگیری در سطوح مختلف فراگیران بپردازند. در حال حاضر، «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش»، به عنوان یکی از مؤسسات بزرگ علمی فرهنگی و آموزشی کشور، در امر پژوهش، برنامه‌ریزی، تولید و ارزشیابی کتاب‌های

آموزشی نقش عمده‌ای دارد. این سازمان، علاوه بر ساماندهی امور تولید و نشر کتاب‌های آموزشی، امر راهنمایی و جهت‌دهی به دست‌اندرکاران امور چاپ و نشر، در راستای تولید کتاب‌های آموزشی مناسب و مورد نیاز نسل دانش‌آموزی، اولیاء، معلمان و کارشناسان آموزشی سراسر کشور را برعهده دارد. آنچه در مجموعه‌ی حاضر فراهم شده است، تلاشی مقدماتی برای نیل به این مقصد می‌باشد. امیدواریم با نظرات ارشادی و اصلاحی کلیه‌ی صاحب‌نظران امر تعلیم و تربیت، در گام‌های بعدی، این تلاش‌ها کامل‌تر شوند و به سمت تحقق هدف‌های متعالی و آرمانی نظام آموزشی کشور پیش روند.

دفتر انتشارات کمک آموزشی

تعریف روان‌شناسی

روان‌شناسی علم مطالعه رفتار و فرایندهای روانی است. در این تعریف کلیه حرکات، اعمال و رفتارهای قابل مشاهده و کلیه اعمال روانی که به طور مستقیم قابل مشاهده نیستند از قبیل احساس، ادراک، تفکر، یادگیری، زبان، انگیزش، هیجان و شخصیت لحاظ شده است.

شاخه‌های روان‌شناسی

علم روان‌شناسی به دلیل گستردگی زیاد، به شاخه‌ها و زیرشاخه‌های متعددی تقسیم شده است. در دوره آموزش متوسطه به روان‌شناسی عمومی که به بحث و بررسی رفتارهای آدمی از یک دیدگاه کلی و جامع می‌پردازد، توجه شده است. البته چون در روان‌شناسی عمومی، رفتارهای آدمی در ابعاد مختلف اعم از بعد یادگیری، شخصیت، انگیزش و هیجان و... مورد توجه قرار می‌گیرد، لذا آشنایی دست‌اندرکاران امر آموزش با شاخه‌های دیگر روان‌شناسی که در ادامه خواهد آمد ضرورت دارد.

● **روان‌شناسی رشد:** به مطالعه‌ی فرایند رشد و مراحل آن می‌پردازد. در این شاخه، با توجه به نقش وراثت و محیط، بروز و ظهور هر یک از ویژگی‌های روانی در مراحل متفاوت رشد انسان مورد بحث قرار می‌گیرد.

● **روان‌شناسی یادگیری:** به مطالعه و تحقیق پیرامون یادگیری در انسان و حیوان می‌پردازد و با توجه به نظریات متفاوت یادگیری، چگونگی تحقق و شیوه‌های مناسب یادگیری مورد بررسی قرار می‌گیرند.

● **روان‌شناسی تربیتی:** می‌کوشد کاربرد اصول و قوانین روان‌شناسی را در تعلیم و تربیت بررسی کند. مطالعه‌ی روش‌های متفاوت یادگیری با توجه به ویژگی‌های رشد در سنین مختلف، از اهم موضوعات مورد بررسی در این شاخه است.

● **روان‌شناسی بالینی:** به مطالعه‌ی بیماری‌های روانی، علل به وجودآورنده و شیوه‌های درمانی آن‌ها می‌پردازد.

اهمیت آموزش علم روان‌شناسی

همان‌گونه که اشاره شد، روان‌شناسی علم مطالعه رفتار و فرایندهای روانی است. روان‌شناسان با بررسی دقیق و همه‌جانبه و علمی رفتار و فرایندهای روانی تلاش می‌نمایند رفتار و فرایندهای روانی را توصیف و تبیین نمایند و در شرایطی براساس توصیف و تبیین به عمل آمده، رفتار فرد را پیش‌بینی کرده و به کنترل و تنظیم آن اقدام نمایند. امروزه آگاهی مختصری از واقعیت‌های بنیادی علم روان‌شناسی و روش‌های مطالعه و تحقیق رفتار حتی برای کسانی که در پی کسب تخصص در روان‌شناسی نیستند، نیز ضرورت دارد، زیرا با آگاهی از این اطلاعات فرد می‌تواند اولاً بصیرتی نسبت به نگرش‌ها و رفتارهای خود به دست آورد، ثانیاً می‌تواند درک کند که چرا هر فرد به شیوه معینی می‌اندیشد و عمل می‌کند و ثالثاً می‌تواند نسبت به درستی یا نادرستی اطلاعاتی که در قالب روان‌شناسی مطرح می‌گردد نیز آگاهی به دست آورد.

رابطه روان‌شناسی با سایر علوم

به جزء روان‌شناسی، رشته‌های متعدد دیگری از قبیل زیست‌شناسی، زبان‌شناسی و فلسفه نیز به مسائل ذهن و رفتار علاقه‌مند می‌باشند. پژوهشگران این رشته‌ها در کنار روان‌شناسان قرار می‌گیرند تا رویکردهای میان رشته‌ای جدیدی برای مطالعه پدیده‌های روان‌شناسی به وجود آورند. یکی از رشته‌هایی که یافته‌های آن کمک زیادی به روان‌شناسی نموده است، زیست‌شناسی می‌باشد. یافته‌های علم عصب‌نگر (رشته‌ای از زیست‌شناسی با تمرکز به مغز و دستگاه عصبی مرکزی) و آزمایش‌های انجام شده کمک شایانی در شناسایی رفتارهای شناختی انسان‌ها نموده و

روان‌شناسان توانسته‌اند از طریق مطالعه این یافته‌ها، به مکانیسم شناختی انسان‌ها و توجیه آن‌ها بیشتر دست پیدا نمایند.

هدف‌های کلی برنامه آموزشی روان‌شناسی سال سوم آموزش متوسطه

رشته‌ی ادبیات و علوم انسانی و علوم و معارف اسلامی الف) قلمرو شناخت

۱. آشنایی با مقدمات علم روان‌شناسی
۲. شناخت مفهوم رشد، عوامل، ابعاد و مراحل آن
۳. آشنایی با رشد در دوران‌های گوناگون زندگی با تأکید بر دوره‌ی نوجوانی
۴. آگاهی از فرایندهای شناختی
۵. کسب دانش در مورد سلامتی و بیماری روانی
۶. شناخت مفهوم بهداشت روانی و انواع پیشگیری
۷. آشنایی با مفهوم مشاوره، روان‌درمانی و انواع خدمات مشاوره‌ای و روان‌درمانی

ب) قلمرو نگرش‌ها

۱. ایجاد نگرش مثبت به علم روان‌شناسی
۲. علاقه‌مندی به کاربرد روان‌شناسی رفتارها در زندگی فردی و اجتماعی
۳. ایجاد نگرش مثبت نسبت به تغییرات دوره‌ی نوجوانی
۴. تقویت روحیه‌ی مراقبت از خود به منظور حفظ و گسترش سلامت روانی

ج) قلمرو مهارت‌ها (ذهنی و عملی)

۱. کسب توانایی در به کارگیری بعضی از یافته‌های روان‌شناسی در زندگی روزمره
۲. کسب توانایی تجزیه و تحلیل رفتارهای خود و دیگران

انواع کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی روان‌شناسی

این کتاب‌ها را می‌توان به پنج گروه عمده تقسیم کرد:

۱. کتاب‌های دانش‌افزایی و مرجع برای معلمان
  ۲. کتاب‌های پرورش مهارت‌های حرفه‌ای معلمان
  ۳. کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی برای دانش‌آموزان
  ۴. کتاب‌های کار، تمرین و فعالیت برای دانش‌آموزان
  ۵. کتاب‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
- در تألیف کتاب‌های آموزشی در زمینه‌ی روان‌شناسی توصیه می‌شود که نویسندگان، معیارهایی که در ادامه خواهد آمد را در تدوین کتاب‌های آموزشی مطلوب رعایت کنند.

۱. کتاب‌های دانش‌افزایی و مرجع برای معلمان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که برای افزایش دانش پایه‌ی معلمان روان‌شناسی تهیه می‌شوند. معلمان روان‌شناسی با توجه به پایه‌ی تحصیلات خود و در ارتباط با پایه‌ی تحصیلی نیاز دارند که دانش پایه‌ی خود را در این موضوع خاص بالا ببرند و سپس در بسط مفاهیم در کلاس درس از آن استفاده کنند.

هدف‌ها

- ارائه‌ی اطلاعات دانش پایه در حوزه‌ی روان‌شناسی و یا شاخه‌های آن؛

- بهبود صلاحیت‌های علمی معلمان در حوزه‌ی روان‌شناسی و روزآمد کردن دانش معلمان؛
- ارائه‌ی منابعی برای معلمان تازه‌کار؛
- بسط هدف‌های برنامه‌های درسی در حوزه‌ی روان‌شناسی.

ویژگی‌ها

- برخورداری از اعتبار و صحت علمی؛
- بسط و تکمیل هدف‌ها و مفاهیم اساسی برنامه‌ی روان‌شناسی؛
- معرفی مواد و منابع تکمیلی مورد نیاز؛
- ارائه‌ی مطالب به شیوه‌ی جذاب و گیرا؛
- تناسب با نیازهای علمی و حرفه‌ای معلمان روان‌شناسی.

مصادق‌ها

همه‌ی کتاب‌هایی که محتوای آن‌ها براساس دانش پایه‌ی روان‌شناسی، هدف‌های برنامه‌های درسی و آموزشی روان‌شناسی و یا موضوعات مورد نیاز در مباحث روان‌شناسی تدوین می‌شوند از قبیل: زمینه روان‌شناسی، روان‌شناسی عمومی و... هدف این نوع کتاب‌ها، گسترش دانش معلمان و ارائه‌ی اطلاعات تکمیلی در حوزه‌ی روان‌شناسی و یا شاخه‌های آن است.

۲. کتاب‌های پرورش مهارت‌های حرفه‌ای، معلمان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که به توسعه‌ی مهارت حرفه‌ای معلمان در زمینه‌ی یادگیری و تدریس روان‌شناسی کمک می‌کنند.

هدفها

- تقویت توانایی و مهارت‌های معلم در هدایت فعالیت‌های یاددهی - یادگیری با تأکید بر رویکردها و هدف‌های برنامه‌ی درسی آموزش روان‌شناسی؛
- توجه دادن معلمان به اهمیت روان‌شناسی یادگیری، فناوری (تکنولوژی) آموزشی و فنون تدریس در آموزش مهارت‌های فردی و اجتماعی؛
- روزآمد کردن دانش معلمان درخصوص روش‌های تدریس در حوزه‌ی روان‌شناسی.

ویژگی‌ها

- کمک به بهبود فرایند تدریس معلمان و تدریس مفاهیم درسی در حوزه‌ی روان‌شناسی؛
- افزایش توانمندی معلم به منظور طراحی فعالیت‌های کلاسی برای دانش‌آموزان؛
- پشتیبانی از روش‌های تدریس، متناسب و مرتبط با هدف‌های برنامه‌ی درسی؛
- تبیین محتوا، اصول و مبانی برنامه‌ی درسی برای معلمان؛
- معرفی مواد و منابع حرفه‌ای و مورد نیاز معلمان برای آموزش روان‌شناسی؛
- مطرح کردن روش‌های تدریس متناسب با تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان.

مصادق‌ها

کتاب‌های روش تدریس، و نیز مباحث علوم تربیتی که هدف آن تقویت توانایی معلم در به کارگیری روش‌های تدریس، طراحی و اجرای فعالیت‌های یاددهی و یادگیری در حوزه‌ی آموزش روان‌شناسی است، از جمله مصادق‌های این نوع کتاب‌ها هستند.

۳. کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی برای دانش‌آموزان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که به ارائه‌ی اطلاعاتی فراتر از چارچوب‌های کتاب و برنامه‌ی درسی می‌پردازند و می‌توانند به عنوان کتاب منبع و مرجع مورد استفاده‌ی دانش‌آموزان قرار گیرند. این کتاب‌ها عموماً جنبه‌ی خودآموز دارند و با هدف تکمیل و توسعه‌ی دانش مخاطبان در زمینه‌ی هدف‌های برنامه و ترویج دانش تولید می‌شوند.

هدف‌ها

- ارائه‌ی مجموعه‌ای مدون از دانش در حوزه‌ی روان‌شناسی به مخاطبان؛
- بسط هدف‌های آموزشی که یادگیری آن‌ها از اولویت اول و یا دوم برخوردار است؛
- توجه به نیازهای بومی و منطقه‌ای در حوزه‌ی روان‌شناسی؛
- فراهم کردن فرصت مجدد برای آموزش‌های تکمیلی و جبرانی و پرکردن خلأهای احتمالی کتاب درسی؛
- بیان محتوای درس‌ها با روش‌های متنوع و متفاوت.

ویژگی‌ها

- تکمیل و تقویت هدف‌های برنامه‌ی درسی؛

- تکمیل آموزش‌های رسمی؛
- تعامل با دانش‌آموز؛
- تحریک کنجکاوی دانش‌آموزان در حوزه‌ی روان‌شناسی.

مصادق‌ها

هر کتابی که عمدتاً به بسط هدف‌ها و محتوای درس‌ها بپردازد در این حوزه قرارمی‌گیرد. در این کتاب‌ها ترویج دانش و یا آموزش یک موضوع بر تمرین غلبه دارد. در ارائه‌ی محتوا، مؤلفان ممکن است از قالب‌های متفاوتی مانند داستان و معما استفاده کنند.

۴. کتاب‌های کار، تمرین و فعالیت برای دانش‌آموزان

تعریف: کتاب‌هایی هستند که به منظور تعمیق، توسعه و تثبیت یادگیری دانش‌آموزان در چارچوب برنامه‌ی درسی و اصول ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران تهیه می‌شوند.

هدف‌ها

- تعمیق آموخته‌های دانش‌آموزان در ارتباط با مطالب کتاب و برنامه‌ی درسی؛
- ایجاد زمینه برای تقویت مهارت‌های یادگیری و چیرگی در زمینه‌های مورد نظر هدف‌های آموزشی؛
- ایجاد فرصت مجدد برای آموزش عمیق‌تر، تمرین آموخته‌ها و غنی‌سازی آموزش و یادگیری مخاطبان؛
- استفاده از مثال‌های کاربردی در زندگی روزمره و پرورش مهارت‌های اجتماعی، هنری و خلاق؛
- استمرار بخشیدن به فرایند یادگیری خارج از کلاس درس، منزل و...؛
- ایجاد تنوع در ارائه‌ی تمرین‌ها به گونه‌ای که آموزش و یادگیری از حالت کلیشه‌ای آن خارج شود.

ویژگی‌ها

- هماهنگی با هدف‌ها و مفاهیم اساسی برنامه‌ی درسی؛
- پیشنهاد تمرین و فعالیت برای حیطه‌ها و هدف‌های گوناگون یادگیری؛
- ارائه سؤال‌های واگرا در جهت پرورش و تقویت خلاقیت در دانش‌آموزان؛
- فراهم آوردن فرصت‌هایی برای کاربرد یافته‌های علمی در میدان عمل؛

- استفاده از انواع فعالیت‌های متنوع، از جمله رسم شکل، تکمیل جدول و پازل و فعالیت‌های عملی و هنری؛
- تقویت مهارت‌های تفکر و فراهم آوردن فرصت‌هایی برای اندیشیدن و فکر کردن؛
- مواجهه ساختن مخاطبان با معما، پرسش و مسئله؛
- ارائه‌ی پاسخ‌های درست به فعالیت‌های کتاب درسی.

مصادق‌ها

کتاب‌هایی که امروزه در بازار نشر با نام‌هایی مانند دفتر تمرین، کتاب کار و فعالیت و سؤالات طبقه‌بندی‌شده به همراه خلاصه درس دیده می‌شوند، مصادق‌های این گونه کتاب‌ها هستند.

۵. کتاب‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان
تعریف: کتاب‌هایی هستند که با هدف استفاده‌ی معلم در ارزشیابی از آموخته‌های فراگیران در کلاس درس تولید می‌شوند.

هدف‌ها

- تولید آزمون‌های نمونه و مجموعه‌ی خزانه‌ی سؤال؛
- تولید آزمون‌های دارای اعتبار و روایی؛
- بهره‌گیری از آزمون‌ها در ارزشیابی‌های تکوینی و پایانی توسط معلمان در کلاس‌های درس.

ویژگی‌ها

- تناسب آزمون‌ها با هدف‌های گوناگون آموزشی؛

- طراحی آزمون‌ها با توجه به سطوح متفاوت یادگیری در حیطه‌های شناختی، مهارتی و نگرشی؛
  - توجه به توانایی‌های دانش‌آموزان؛
  - هدایت دانش‌آموز به فرایند حل مسئله به جای ارائه مستقیم پاسخ.
- ارزشیابی از کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی روان‌شناسی با بهره‌گیری از دو ویژگی عمومی و اختصاصی صورت خواهد گرفت. درجه‌بندی میزان رعایت هر یک از این ویژگی‌ها با استفاده از مقیاس ۵ درجه‌ای خواهد بود.

مصادق‌ها

هر کتابی که تحت عنوان آزمون‌های استاندارد منتشر می‌شود. این نوع کتاب‌ها عمدتاً توسط وزارت آموزش و پرورش، سازمان‌های آموزش و پرورش، مراکز ارزشیابی و یا اداره‌ی امتحانات تولید می‌شوند.

موضوعات و مفاهیم برنامه‌ی آموزشی روان‌شناسی سال سوم متوسطه

۱. کلیاتی از علم روان‌شناسی

روان‌شناسی به عنوان یک علم تجربی، موضوع روان‌شناسی، رویکردهای گوناگون در روان‌شناسی، انواع راهبردهای تحقیق در روان‌شناسی، حوزه‌های تحقیق در روان‌شناسی، حوزه‌های شغلی در روان‌شناسی.

۲. رشد و فرایند آن

مقدمه، مفهوم رشد، چگونگی رشد، هدف‌های رشد، ویژگی‌های اصلی رشد، خصوصیات رشد در دوران قبل از تولد و دوران کودکی، خصوصیات

رشد در دوره‌ی کودکی اول، خصوصیات رشد در دوره‌ی نوجوانی (رشد جسمانی، رشد شناختی، تفکر درباره‌ی خود، رشد روانی - اجتماعی).

۳. فرایندهای شناختی

● **ادراک و توجه:** مقدمه، ادراک، ادراک بینایی و انواع آن، توجه و انواع آن عواملی که در توجه و تقسیم آن نقش مهمی دارند.

● حافظه

حافظه، مقدمه، مراحل اصلی حافظه، اصول و قوانین هدایت‌کننده‌ی حافظه، انواع سیستم‌های حافظه

● زبان

زبان، مقدمه، اشکال زبان، شنیدن، گفتن، خواندن، نوشتن.

۴. سلامت روانی و بیماری روانی

تعریف روان‌شناسی سلامت، تعریف سلامت روانی، تعریف بیماری روانی، معیارهای سلامت روانی، ملاک‌های بیماری روانی، استرس یا فشار روانی، ناکامی، انواع واکنش در برابر ناکامی، تعارض، انواع تعارض، انواع واکنش در برابر فشار روانی، طبقه‌بندی بیماری‌های روانی (اختلال‌های اضطرابی، اختلال‌های عاطفی یا خلقی، اختلال افسردگی، اختلال خلق دو قطبی، اختلال اسکیزوفرنی، اختلال‌های روانی - فیزیولوژیک، اختلال‌های شخصیت)، تعریف بهداشت روانی، انواع پیشگیری‌ها (سطح اول، سطح دوم، سطح سوم)، موقعیت‌هایی که در بهداشت روانی نقش دارند، روان‌درمانی، عناصر روان‌درمانی، انواع روان‌درمانی، انواع مراجعان به متخصصان روان‌درمانی، مراکز مشاوره و روان‌درمانی.

ویژگی‌های عمومی کتاب‌های آموزشی حوزه‌ی روان‌شناسی

الف) بعد فیزیکی

۱. جذاب و برانگیزنده بودن شکل ظاهری و فیزیکی کتاب برای مخاطب
۲. تناسب ابعاد و قطع کتاب با شرایط سنی مخاطب
۳. برانگیزنده بودن نوع صفحه‌آرایی برای مخاطب
۴. استفاده از محرک‌های بصری
۵. برخورداری از ساختار منطقی به لحاظ داشتن شناسنامه، مقدمه، معرفی اثر، بیان اهمیت موضوع، بیان هدف‌ها، فصل‌بندی مناسب، منابع، مآخذ و واژه‌نامه.

ب) بعد نوشتاری

۱. استفاده از واژگان و جملات متناسب با سن مخاطب
۲. رعایت اصل سادگی و روانی در بیان موضوعات
۳. رساندن پیام از طریق واژگان کم‌تر
۴. استفاده از زبان خاص هر موضوع
۵. انطباق با رسم‌الخط مورد قبول وزارت آموزش و پرورش

ج) بعد محرک‌های بصری

۱. استفاده‌ی مناسب از محرک‌های بصری مختلف و مورد نیاز
۲. رعایت ملاحظات ارزشی در انتخاب محرک‌ها
۳. توازن در توجه به جنسیت
۴. بومی بودن تصویرها
۵. ارتباط تصویرها با متن

د) بعد محتوایی

۱. ارتباط با نیازهای مخاطب
۲. صحت و اعتبار علمی
۳. انسجام مطالب و پرهیز از ارائه‌های داده‌های پراکنده
۴. ارتباط با هدف‌های آموزش و پرورش در حوزه‌ی مورد نظر
۵. توجه به مسائل ارزشی
۶. توجه به مسائل اجتماعی

ه) بعد روشی

۱. تنوع در روش‌های ارائه
۲. توجه به فعالیت‌های فکری متنوع
۳. تسهیل و توسعه‌ی یادگیری
۴. استفاده از مثال‌ها، شواهد و مقایسه‌ها

ویژگی‌های اختصاصی در تألیف کتاب‌های آموزشی حوزه‌ی

روان‌شناسی

۱. ارتباط محتوا با هدف‌های آموزشی روان‌شناسی در دوره‌ی متوسطه
۲. به روز بودن اطلاعات و نو بودن محتوا
۳. مفید بودن برای خواننده و جنبه‌ی کاربردی بودن آن
۴. تبیین و تشریح مفاهیم و اصطلاحات روان‌شناسی به صورت

منسجم

۵. تقویت دانش پایه‌ی مخاطب
۶. استفاده از مثال‌های مناسب و تنوع در ارائه‌ی روش‌ها

فهرست موضوعی حوزه‌ی آموزش روان‌شناسی به منظور انتشار کتاب‌های آموزشی

- **خصوصیات و ویژگی‌های دوره‌ی نوجوانی شامل:** ویژگی‌های جسمانی، عاطفی، اجتماعی، اخلاقی و شناختی.
- **عوامل مؤثر در رشد شامل:** وراثت و نقش آن در رشد، محیط و نقش آن در رشد، تأثیر متقابل وراثت و محیط در رشد.
- **عوامل مؤثر در پیدایش هیجان شامل:** تجربه‌های ذهنی هیجان، شناخت‌های فرد در مورد هیجان و موقعیت مرتبط با آن، جلوه‌های چهره، واکنش‌های فرد به هیجان، پرخاشگری به عنوان واکنش هیجانی، شناخت و هیجان و به‌خصوص کاربرد انگیزتگی در دروغ‌یابی.
- **نظام‌های بازشناسی و مکان‌یابی مرتبط با احساس و ادراک شامل:** عناصر بازشناسی، مکان‌یابی، ادراک فاصله، ادراک حرکت، بازشناسی، ثبات شکل و مکان، خطاهای ادراکی.
- **هوشیاری و حالت‌های دگرگونی آن:** هشیار - ناهشیار، خواب و رؤیا، مراقبه، هیپنوتیزم، تلقین هیپنوتیزمی.
- **حافظه:** شناخت انواع حافظه، عوامل مؤثر در گسترش حافظه، راه‌های جلوگیری از فراموشی.
- **تفکر و هوش:** تفکر، هوش، خلاقیت، هوش مصنوعی.
- **رویکردهای روان‌شناسی شامل ۵ رویکرد زیست‌شناختی، روانکاوی، رفتاری، شناختی، پدیدارشناختی.**
- **روش‌های تحقیق در روان‌شناسی شامل روش‌های توصیفی، همبستگی و آزمایشی.**
- **اشکال سیستم زبان شامل شنیدن، گفتن، خواندن و نوشتن.**

- طبقه‌بندی بیماری‌های روانی شامل اختلال‌های اضطرابی، اختلال‌های خلقی، اختلال‌های اسکیزوفرنیایی، اختلال‌های روانی فیزیولوژیکی و اختلال‌های شخصیت.
- طبقه‌بندی روش‌های درمانی شامل درمان‌های بینشی، درمان‌های رفتاری، درمان‌های پزشکی - زیستی.

پرسشنامه ارزشیابی از ویژگی‌های عمومی کتاب‌های آموزشی
حوزه‌ی روان‌شناسی

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ ناشر: _____ کد: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد
۱	بُعد فیزیکی					
۱/۱	جذاب و برانگیزنده بودن شکل ظاهری و فیزیکی کتاب برای مخاطب					
۱/۲	تناسب ابعاد و قطع کتاب با شرایط سنی مخاطب					
۱/۳	برانگیزنده بودن نوع صفحه‌آرایی برای مخاطب					
۱/۴	استفاده از محرک‌های بصری جذاب در طرح روی جلد					
۱/۵	برخورداری از ساختار منطقی به لحاظ داشتن: شناسنامه، مقدمه، معرفی اثر، بیان اهمیت موضوع، بیان هدف، فصل‌بندی مناسب، منابع و مأخذ و واژه‌نامه.					
۲	بُعد نوشتاری					
۲/۱	استفاده از واژگان و جملات متناسب با سن مخاطب					
۲/۲	رعایت اصل سادگی و روانی در بیان موضوعات					
۲/۳	رساندن پیام از طریق واژگان کم‌تر					
۲/۴	استفاده از زبان خاص هر موضوع					
۲/۵	اتطابق با رسم‌الخط مورد قبول وزارت آموزش و پرورش					
۳	بُعد محرک‌های بصری					
۳/۱	استفاده‌ی به‌جا و مناسب از محرک‌های بصری گوناگون و مورد نیاز					
۳/۲	رعایت ملاحظات ارزشی در انتخاب محرک‌ها					
۳/۳	توازن در توجه به جنسیت					
۳/۴	یومی بودن تصویرها					
۳/۵	ارتباط تصویرها با متن					
۳/۶	رعایت تنوع هنری					
۴	بُعد محتوایی					
۴/۱	ارتباط با نیازهای مخاطب					
۴/۲	صحت و اعتبار علمی					
۴/۳	انسجام مطالب و پرهیز از داده‌های پراکنده					
۴/۴	ارتباط با هدف‌های آموزش و پرورش در حوزه‌ی موردنظر					
۴/۵	توجه به مسائل ارزشی					
۴/۶	توجه به مسائل اجتماعی					
۵	بُعد روشی					
۵/۱	جذابیت و تنوع در روش‌های ارائه					
۵/۲	توجه به فعالیت‌های فکری متنوع					
۵/۳	استفاده از مثال‌ها، شواهد و مقایسه‌ها					
	جمع					
	جمع کل					

رسشنامه ارزشیابی از کتاب‌های سنجش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
دانش‌آموزان در حوزه‌ی روان‌شناسی

نام کتاب: ترجمه/ تألیف: ناشر: کد:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	در زمینه‌ی تدارک شیوه‌های سنجش و ارزشیابی از پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، مطالب مناسبی را ارائه داده است.					
۲	هر یک از شیوه‌های ارزشیابی را متناسب با موضوع کلاس درس مورد توجه قرار داده و به ارائه‌ی نمونه سوالات گوناگون در مباحث درسی توجه کرده است.					
۳	مجموعه مناسبی از پرسش‌ها را با توجه به هدف‌های برنامه تدارک دیده است.					
۴	از پرسش‌های خلاق و واگرا استفاده کرده است.					
۵	پرسش‌هایی را تدارک دیده است که مستلزم اندیشیدن، کاوشگری و تطبیق کتابخانه‌ای است.					
جمع						
جمع کل						

پرسشنامه ارزشیابی از کتاب‌های دانش‌افزایی و مرجع برای معلمان
در حوزه‌ی روان‌شناسی

نام کتاب: ترجمه/ تألیف: ناشر: کد:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	دانش پایه‌ی معلمان روان‌شناسی را به منظور تدریس بهتر تقویت می‌کند.					
۲	اطلاعات با روش‌های تازه و جذاب بیان شده‌اند.					
۳	موضوع‌ها در ارتباط با نیاز علمی معلمان روان‌شناسی ارائه شده‌اند.					
۴	اطلاعات با توجه به هدف‌های برنامه درسی روان‌شناسی ارائه شده است.					
جمع						
جمع کل						

پرسشنامه ارزشیابی از کتاب‌های دانش‌افزایی و تکمیلی برای
دانش‌آموزان در حوزه‌ی روان‌شناسی

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ ناشر: _____ کد: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد
۱	مطالب ارائه شده، بحث‌های کتاب درسی را تکمیل می‌کنند.					
۲	مطالب ارائه شده قابل استفاده برای دانش‌آموزان متوسط و ضعیف نیز هستند.					
۳	یادگیری دانش آموز با مطالعه‌ی این مطالب در زمینه‌ی موضوعات روان‌شناسی تقویت می‌شود.					
۴	مطالب ارائه شده از جذابیت کافی برخوردارند و موجب افزایش علاقه‌ی دانش‌آموز به مباحث روان‌شناسی می‌شوند.					
۵	از قالب‌های متنوع مانند مصاحبه، گزارش و... در ارائه‌ی محتوا استفاده کرده است.					
جمع						
جمع کل						

پرسشنامه ارزشیابی از کتاب‌های پرورش مهارت‌های حرفه‌ای معلمان
در حوزه‌ی روان‌شناسی

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ ناشر: _____ کد: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد
۱	اطلاعات به بهبود فرایند تدریس معلمان روان‌شناسی کمک می‌کند.					
۲	اصول و مباحث برنامه‌ی درسی روان‌شناسی را برای معلمان تفسیر و تبیین می‌کند.					
۳	به بهبود فرایند تدریس معلمان از طریق مطرح کردن روش‌های متنوع تدریس کمک می‌کند.					
۴	به معلم، برخی فعالیت‌های یادگیری را به منظور درک بهتر هدف‌های برنامه پیشنهاد می‌کند.					
جمع						
جمع کل						

پرسشنامه ارزشیابی از کتاب‌های کار، تمرین و فعالیت برای دانش‌آموزان
در حوزه‌ی روان‌شناسی

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ ناشر: _____ کد: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد
۱	از تمرین‌های مرتبط با مفاهیم و هدف‌ها در کتاب استفاده شده است.					
۲	در طراحی تمرین‌ها تنوع و خلاقیت دیده می‌شود.					
۳	فعالیت‌هایی طراحی شده‌اند که به تبیین مفاهیم روان‌شناسی به کار رفته در برنامه کمک می‌کنند.					
۴	دانش‌آموزان را با روش مطالعه‌ی مناسب کتاب روان‌شناسی آشنا می‌کند.					
۵	دانش‌آموزان را با طراحی مناسب سؤالات از کتاب درسی آشنا می‌کند.					
۶	تمرین‌ها متناسب با سطح توانایی دانش‌آموزان است.					
۷	تمرین‌ها به دانش‌آموزان کمک می‌کنند تا اطلاعات موجود را جست‌وجو و پردازش کنند.					
۸	فعالیت‌های طراحی شده، بر ارزشیابی از سطوح متفاوت یادگیری تأکید دارند.					
جمع						
جمع کل						

طرح سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی وزارت آموزش و پرورش، برای اطلاع‌رسانی به‌روز و ایجاد ارتباط بهتر و دوسویه با دانش‌آموزان و معلمان و ناشران سراسر کشور، اقدام به برنامه‌ریزی، طراحی و اجرای وبگاه سامان کتاب به نشانی: www.Samanketab.roshdmag.ir کرده است.

مجموعه راهنماهای تولید کتاب‌های آموزشی می‌کوشد تا یافته‌های علمی کاربردی و دیدگاه‌های کلیه صاحب‌نظران درباره‌ی سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی را برای استفاده نویسندگان، ناشران و سایر پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی ارائه نماید.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک آموزشی
دبیرخانه سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی